

DR. BUJNA ELEONÓRA

egyetemi oktató

Konstantin Egyetem, Pedagógiai Kar

Neveléstudományi Tanszék

Nyitra

A szülői példa szerepe a családi nevelésben

A család mind a gyermekek személyiségének alakulásában, mind a felnőtt emberek életében nagyon fontos szerepet tölt be. Az egyik legrégebb és legjelentősebb (bár nem mindenható) nevelési tényezőnek már hagyományosan a családot tekintjük. Ellátja a gyermek biológiai gondozását, biztosítja azokat a feltételeket, amelyek az éréshez és fejlődéshez szükségesek, ugyanakkor meghatározott magatartási és szerepmintákat is közvetít.

A család **elsődleges csoport**, amelyben a tagok teljes személyiségükkel vesznek részt, közöttük a kapcsolat mély, érzelmileg színezett és sokoldalú, az egyes személyek segítséget, érzelmi biztonságot kapnak a többiektől. Többek között ez az a plusz tartalom, amit a család, mint elsődleges kiscsoport biztosít tagjainak és elsősorban a felnövő gyermeknek.

A család primer, elsődleges nevelési tényező. Elsődlegessége abban áll, hogy:

1. a legkorábbi életszakasztól kezdve hat a fejlődő egyénre,
2. érzelmi kötelékei hosszantartó hatása alapvető érzelmi és viselkedési modelleket vésnek be a személyiségbe, és ezeket a diszpozíciókat továbbvisszük az életbe,
3. közvetíti a családi és társadalmi értékrendszert, és így előkészíti az egyént arra, hogy teljes értékűen vegyen részt a társadalom működésében (Bagdy E., 1977).

A családban felnövő személyiség kétfajta, állandóan érvényesülő hatás jelenlétében fejlődik: 1. A család rejtett, spontán megnyilvánuló, szándéktalanul is közvetített hatásai, vagyis nem tudatosan szervezett, hanem a család életviszonyaiból, kultúrájából, sajátos szerveződéséből, a szülői szerepvállalásból következő feltételek, a felnevelkedés közvetlen környezete, a szülők által képviselt azonosulási *minták és modellek*.

2. Tudatosan irányított, tervezett nevelési ráhatások, a család által fontosnak tartott nevelési célok és értékek képviselése, viselkedési szabályok közvetítése, helyeslés, rosszallás, magyarázat.

Mindkét hatás egyaránt fontos. A tudatosan közvetített gyermeknevelési elképzelések, ideálok és módszerek alakítják ki a gyermek életprogramjait, megszilárdítják értékrendjét és magatartásmódjait. A szándéktalanul érvényesülő hatások az együttélés során a gyermeket érő mindennapos benyomások és tapasztalatok. Ezek lenyomatát nyilvánvalóan tükrözi a gyermek magatartása, másokhoz való viszonya.

A család nevelési ráhatása különböző eszközök által valósul meg, melyek közül nagy jelentőséggel bír éppen a szülői példa. A szülők példája, kölcsönös kapcsolatuk, a család életvitele – ez mind meghatározza a gyermek nézeteit, viselkedését.

A család közvetlen példák alapján közvetíti a fiatalnak a társadalom legkülönbözőbb értékrendjét, álláspontját, magatartásmódját. A gyermek számára meghatározó azoknak a magatartási mintáknak a megismerése és interiorizálása, amelyeket azok a személyek tanúsítanak, akikhez érzelmileg erősen kötődik, akikkel azonosul. Ezek elsősorban a szülők. A szülők viselkedése kezdetben az egyetlen lehetséges válasz. Később is, amikor már sok más magatartásformával ismerkedik meg, bizonyos helyzetekben önkéntelenül is a szülőktől látott reagálás ugrik be elsőnek (Cseh-Szombathy L., 1995).

A szülőkhöz fűződő érzelmi kötelék, a szülői hatalom, a gondoskodás, a gyermek számára vonzó képességek és javak birtoklása a szülőket a szociális világra irányuló figyelem közép-

pontjába helyezi, és elsődlegesen hatékony modellé teszi. A gyermek természetes ragaszkodása, az érzelmi támasz és elfogadás igénye a szülői viselkedés véletlenszerű, perifériálisnak tűnő elemeinek átvételét is serkenti: így kerülnek a viselkedésrepertoárba gesztusok, beszédstílus, sőt a szülőkhöz hasonló érdeklődés, tárgyakkal kapcsolatos aktivitás is (Maccoby – Martin, 1983, In Vajda Zs. – Kósa E., 2005).

A család szerep- és viselkedésmintákat közvetít, melyek szükségesek az idegrendszeri funkciók érésehez és a személyiségstruktúrák fejlődéséhez. Ez a rendkívül komplex folyamat a mindennapi családi élet hatásai által akaratlanul megy végbe, de olyan tényezők természetesen szerepet játszanak benne, mint az adott család társadalmi helyzete, életmódja, életvitelének stílusa, a szülői felek egymáshoz való viszonya, a szülő-gyermek kapcsolat. A családban a gyermeknek módjában áll megfigyelnie a szülők interakcióinak sémáit, a gyermeket az apához-anyához fűződő érzelme motiválja tevékenység végzésére, szinte mindenben utánozni igyekszik a szüleitől látott viselkedést. A gyermek eme megfigyelési folyamatosak, a rögzült viselkedési minták egyre differenciálódnak. Így a gyermek azonosulása nem passzív, mert érdeklődése és személyes kapcsolatai indítják el és szabályozzák (Varga I., 1997).

A viselkedési formák elsajátítása elsősorban **utánzás** útján megy végbe, amely szerint a gyermek követi a modellként ható szülő(k) magatartásmintáit. Ezek egyrészt konkrét szituációkban megjelenő viselkedési formák, vagy a szülők által meghatározott normák, célok, melyeket a gyermek figyelembe vesz, és annak megfelelően cselekszik.

A családi példa hatása a személyiségnek és az élettevékenységnek valamennyi területére kiterjed. Példaként említhetjük a következő területeket:

- higiéniai szokások területe: pld. a testhigiénia, a takarítás és a háztartás rendben tartása,
- jellembeli tulajdonságok területe: az emberhez, a munkához való viszony, a szabadidő kitöltése, nehézségek, konfliktusok megoldása,
- szülők közötti kommunikáció területe,
- emocionális kapcsolatok területe: szülők közötti kölcsönös kapcsolatok, a szülő-gyermek kapcsolat.

A gyermek nemcsak egyszerűen utánozza szüleit, hanem leggyakrabban eme mintákkal **azonosul** is. Így tehát a családban a gyermekek olyan magatartásmintákat is megtanulnak, amelyekre a szülők tudatosan nem tanítják gyermeküket, de a látott mintával történő azonosulás lehetővé teszi az „elraktározást”, s így csak jóval később alkalmazzák ezeket a mintákat. A családban tanult, szerzett viselkedési jegyek, szokások jelentős mértékben meghatározzák a gyermek későbbi személyiségfejlődését.

A családban kialakult szokások, normák az új generáció életmegnyilvánulásait is befolyásolják, mert a fiatalok családot alapítva rendszerint átveszik a szüleik szokás- és normarendszerét. A gyermek számára a család, ill. a családi élet a családi együttélés kész modelljét nyújtja. Elvégre ez az egyetlen partneri kapcsolat modellje, melyet bizalmasan ismer. A jövőbeli élettársához, ill. a gyermekeihez hasonlóképpen fog viszonyulni, mint ahogy azt a szüleinél megfigyelte.

Kutatások utalnak arra, hogy a gyermekek családban történő nevelése során a szülők jelentős része saját élettapasztalataiból indul ki. Ez az oka, hogy a szülők nagy része saját gyermekkori ismeretei és tapasztalatai alapján választja meg a nevelési stílust a gyermek neveléséhez. Amennyiben a családi tradíció pozitív jellegű, rendszerint több követője van, mint fordított esetben. A negatív, rossz tapasztalat gyakran elutasításhoz, más nevelési ráhatás, nevelési eszköz megválasztásához vezet (Štřelec, S., 1992).

Fontos, hogy a gyermek életében jelen legyen a hosszantartó, pozitív szülői példa, melyet utánozhat. A szülői példa nevelő hatását megerősítik a rendezett családi viszonyok és a teljes család jelenléte. A szülői példa hiánya a gyermek számára komoly hátrányt jelent. A jelenlegi családi élet gyakorlata azt mutatja, hogy a legtöbb felbomlott családban hiányzik a férfi modell.

A gyermekek gondozása, nevelése ugyan viszonylag rövid ideig a család kizárólagos feladata, hiszen bölcsődébe, óvodába kerülnek a gyermekek. De a család szerepe változatlanul döntő lesz akkor is, ha a különböző gyermekintézmények már közreműködnek a gyermek nevelésében. A fiatal személyiség formálódásában a családi és az intézményes nevelés csak kiegészíti, és nem helyettesíti egymást. Minél idősebb a gyermek, annál inkább keresi a követhető példákat a családon kívül. De mindenképpen a szülői példák azok, melyek befolyásolják az ember egész életét és a gyermekkori tapasztalatok hatása hosszantartó erővel bír. A szülőknek tudatosítaniuk kellene, hogy a gyermekük számára a viselkedésük az első és a legfontosabb szerep- és viselkedésminta, melyet folyamatosan elsajátít, és továbbvisz jövőbeli partneri és családi kapcsolataiba.

IRODALOM

1. Bagdy E. 1977. Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest: Tankönyvkiadó.
2. Bujnová, E. 2004. Rodina ako model rodinného života. In: Rodina a škola, 5 sz., 13 o.
3. Cseh-Szombathy, L. 1995. A családi értékek változása és ennek hatása a családi funkciók alakulására. In: Bakacsiné Gulyás M.(Ed.): A nevelés társadalmi alapjai. Szeged: JGYTF Kiadó, o. 141-153.
4. Dombi M. 2008. A család, az óvoda, iskola kapcsolatai. In: A neveléelmélet alapkérdései. II. APC Gyula 84-90.
5. Fáyné Dombi A. 2007. Kötődés-érzelmekek-személyiség. In: A neveléelmélet alapkérdései. APC Gyula, 135-145.
6. FRÝDKOVÁ, E. 2008. Postmoderná rodina a výchovná zodpovednosť. In: Výchova v pedagogickom výskume a v praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava: FF UCM, s. 471-480. ISBN 978-80-8105-007-7
7. Sřtelec, S. et al. 1992. Kapitoly z rodinné výchovy. Praha: Fortuna.
8. Vajda Zs. – Kósa, E. 2005. Neveléslélektan. Budapest: Osiris.
9. Varga I. 1997. Családi szocializáció és a korszerű család. In: Pedagógiai antológia IV. Szeged: JGYTF Kiadó.

JANOWSZKY SÁNDOR

környezetgazdálkodási agrármérnök
Kossuth Lajos Közoktatási Intézmény
Orosháza

A mezőgazdaság néhány környezeti, környezetvédelmi problémája

A mezőgazdasági termelés alapját a természeti erőforrások adják, így a mezőgazdaság közvetlen hatást gyakorol a természetre, termelési tényezőként használja fel annak javait, és tevékenységével sok esetben szennyezi azokat. Az intenzív mezőgazdasági termelés környezeti szempontból káros hatásai ma már számszerűen ismertek, ám ennek ellenére is a rövidtávú profitérdekekre koncentrált gazdaságközpontú, főként a gazdasági hatékonyságot szem előtt tartó rendszerben folyik a termelés.

A német fenntartható fejlődési stratégia kiemeli: a környezeti szempontból fenntartható mezőgazdaság jelentősége abban áll, hogy meg kell ővnia a talajt, a vizet és a levegőt meg-